

N. Salnikova

THE NORMATIVE PROVIDING OF OFFICE WORK AT THE PUBLIC AGENCIES OF UKRAINE IN 1920–1930th

The analysis of legislative acts and regulations in the scope of documents supply at the public agencies of Ukraine in 1920 - 1930th has been presented. The establishment of agencies of documents providing, the organization of office workflow, the documenting of public agencies activities have been considered.

Key words: normative providing, office work, decree, regulation, resolution, act.

© Н. Сальнікова

Надійшла до редакції 30.09.2010

УДК 342. 53: 94 (477) (436. 1) „1907 / 1911”

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ У ВІДНІ 1907–1911 рр.

ДМИТРО ФУТУЛУЙЧУК,

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії держави і права

Прикарпатського юридичного інституту Львівського державного університету внутрішніх справ, м. Івано-Франківськ

У статті проаналізовані підсумки парламентської виборчої кампанії 1907 р. в Галичині, форми й методи боротьби в парламенті впродовж 1907-1911 рр. Автор наголошує, що в окресленій каденції українське парламентське представництво у Відні вперше було таке чисельне за весь період роботи в Австрії, а його політична діяльність, незважаючи на різні перешкоди, - найактивнішою. Статтею автор намагається привернути увагу до більш реального дослідження проблеми становлення українського парламентаризму.

Ключові слова: український парламентаризм, Галичина, Відень, ХХ століття.

Постановка проблеми. В історичній науці давно назріла потреба комплексно дослідити національно-політичний рух у Галичині як складову частину українського національного відродження ХХ ст. Останні роки ХІХ - початок ХХ ст. ознаменувався посиленням політизації національного руху в краї, що проявлялося у виникненні політичних партій, боротьбі за виборчу реформу, активізації діяльності послів до галицького сейму та віденського парламенту. Однак якщо першим названим процесам дослідниками приділено достатньо уваги, то парламентська діяльність українських парламентаріїв ще дуже слабо досліджена. Актуальність окресленої проблеми підсилюється й тією обставиною, що нині Україна переживає непростий процес становлення власного парламентаризму, а отже, вивчення досвіду політичної діяльності українських послів у минулому має певне практичне значення сьогодні.

Аналіз досліджень і публікацій. Важливим джерелом для дослідження є матеріали газети „Діло”, де друкувались цілі промови українських послів на сесіях парламенту. Окрім промов, газета друкувала депутатські запити (інтерпеляції), а також критичний мате-

ріал щодо діяльності в парламенті. Особливо важливими є спогади самих послів, зокрема о. Т. Войнаровського, К. Левицького та Л. Цегельського [1]. Серед праць української історіографії, які тільки частково висвітлюють діяльність українських послів, виділяється праця М. Кугутяка, який, досліджуючи національно-політичний рух у Галичині, тільки побіжно торкається цього питання, а також робота О. Сухого, яка першою була присвячена діяльності українських послів у зазначений період. Автор наголошує, що послі користувались великою підтримкою українського населення, котре не завжди бачило різницю в політичних програмах, а розглядало своїх обранців як борців „за народну справу” [2, с. 128]. Однак загалом наведена тематика в українській історіографії майже не розроблена.

Зважаючи на те, що на початку ХХ ст. боротьба за виборчу реформу в Галичині особливо активізувалась, а в 1907 р. був прийнятий новий виборчий закон, який значною мірою розпочав новий етап у діяльності українських послів у Віденському парламенті, ми ставимо за мету проаналізувати хід і підсумки виборчих кам-

№ 6 (106) жовтень 2010 р.

паній до Віденського парламенту в Західній Україні, дослідити тактику українських послів на виборах, форми і методи боротьби в парламенті впродовж 1907-1911 рр. Адже в цей час українське парламентське представництво у Відні було найчисельніше за всю діяльність в Австрії.

Виклад основного матеріалу. Характерною особливістю суспільно-політичного руху на початку ХХ ст. у Галичині (як і в інших краях Австро-Угорської імперії) була боротьба широких народних мас за виборчу реформу. Метою цього руху було домагання загального, рівного, безпосереднього й таємного права голосування.

Активізація демократичного руху всіх верств і народів Австро-Угорщини спонукали владу прийняти в січні 1907 р. закон про запровадження загального виборчого права на виборах до австрійського парламенту [3]. Для всіх прогресивних сил країни це була велика перемога. Проте новий виборчий закон викликав уперту протидію польського політичного табору, який до цього забезпечував своє панування в краї за допомогою куріальної системи.

Новий виборчий закон постановляв, що право голосування має кожний повнолітній мужчина, який досяг 24 років. Але нове виборче право не давало права голосу жінкам, а значить, було справді загальним тільки для чоловіків. Однак, незважаючи на новий закон, виборці одного краю мали більше виборче право, як виборці другого, а виборці однієї національної меншини більше виборче право, як виборці іншої. Так, наприклад, якщо в Зальцбургу один посол припадав на 26 900 осіб, то в Галичині на 68 720. Нерівномірність виборчого права між національностями засвідчує й те, що один посол припадав на 39 360 німців і на 102 470 українців. Унаслідок такої нерівномірності українці могли обрати тільки 28 послів, у той час як поляки разом із євреями аж 78 [4].

Перші вибори до австрійського парламенту на основі загального виборчого права були призначені на травень 1907 р., зокрема 14 травня в сільських округах і 17 травня в міських [5]. Національно-демократична, радикальна й соціал-демократична партії об'єднали свої сили, проте їм протистояли москвофільський табір і польські кола. В усіх виборчих округах відбувалися збори, мітинги, віча, на яких виборці мали змогу зустрітися з кандидатом у послі.

Важливо наголосити, що проблемою для Галичини залишилось те, що новий виборчий закон не поширювався на виборче право до органів місцевого самоврядування й до галицького крайового сейму, а тому боротьба за зміну виборчої системи не припинилась у Галичині й після 1907 р.

Перші вибори до австрійського парламенту на основі загального виборчого права змінили його склад. Новообрана палата послів налічувала 516 осіб. Українська репрезентація в парламенті утворила Русько-український клуб, який налічував 30 послів. До нього увійшли представники націонал-демократів, радикалів, москвофілів і 5 буковинських послів.

Із початком своєї діяльності українські послі у Відні вимагали, щоб питання про вибори й зловживання влади поставили на порядок денний у парламенті. Однак їхні вимоги не знайшли в палаті послів відповідної більшості. Як результат - українці під проводом посла Василька склали протест у такий спосіб, що проспівали в залі парламенту український національний гімн „Ще не вмерла Україна" і „Не пора". За словами

К. Левицького, цей крок українських парламентарів був „співом-протестом поневоленої душі українського народу, котрого не зрозумів перший австрійський парламент загального голосування" [6]. Наголосимо, що такі протести траплялися дуже часто в роботі парламенту. Дещо пізніше той же К. Левицький в одній зі своїх промов зауважував: „Ми ніколи не хотіли шкодити парламентаризмові, але ми мусіли жадати від правительства і від сего парламенту, щоби вони порозуміли тяжке положення нашого народу" [7].

5 липня 1907 р. русько-український парламентський клуб зібрався на засідання для планування подальшої діяльності й тактики українського представництва. У парламенті виступив Ю. Романчук, який заявив про необхідність скасування куріальної системи при виборах до галицького сейму та вніс пропозицію збільшення українського представництва в ньому. У той же день українські парламентарії прийняли програму, у якій зазначалося, що Український клуб у Відні буде займати „опозиційну позицію" щодо уряду до того часу, поки не будуть створені умови для самостійного розвитку українського народу [8]. Щодо опозиційності українських парламентаріїв, то один із українських послів пізніше зауважив: „Опозиція Українського клубу це не ціль, але засіб до цілі, а ціллю тією є як раз здобуття найважливіших культурних, економічних і політичних постулатів для нашого народу" [9].

Разом із тим, робота українського посольського клубу у Відні утруднювалась діяльністю п'ятох послів-москвофілів, які домагалися в парламенті визнання галицьких українців за російський народ, а російської мови як крайової. Безнадійно втративши в боротьбі з українством свої колишні позиції, москвофіли все більше відмежовувалися від українського політичного табору, схиляючись до угоди з польськими політичними колами. З виходом москвофілів парламентський посольський клуб було остаточно перейменовано на „Український". Слідом за москвофілами влітку 1909 р. вийшли з Українського клубу буковинські депутати й утворили окремих клуб. Сталася зміна й у середині самого клубу. Так, націонал-демократ В. Охримович склав мандат, і на його місце прийшов В. Стефанік - член радикальної партії. Трохи згодом вийшов з Українського клубу радикал К. Трильовський, а заступив націонал-демократ Л. Цегельський. Головою Українського клубу було обрано К. Левицького, заступниками - Т. Окуневського і Є. Петрушевича, секретарем - Л. Цегельського [10].

Таким чином, безпосередньо перед розпуском парламенту Український парламентський клуб налічував 20 членів: 17 націонал-демократів і 3 радикали. Часті непорозуміння й роз'єднаність створювали багато проблем в роботі Українського парламентського клубу. Парламентський посол Л. Цегельський із цього приводу зауважував: „Непропорціональне ослаблене української сили на парламентарній арені, нездорова демагогічна конкуренція, зростаюча, безцільна і безпідставна взаємна гризня партій, а в результаті загальне ослаблене цілого українського табору у Відні і в краю - отсе результат несолідарності української репрезентації на парламентарнім ґрунті" [11].

У квітні 1911 р. у газеті "Діло" було надруковане звернення українських парламентаріїв під назвою „Русини Галицької землі!", у якому вони звітували про свою діяльність за 1907-1911 рр. На думку самих українських парламентаріїв, найважливішим досягненням їх було те, що „наш клуб... переломив ту застарілу пове-

дінку австрійського уряду і парламенту, та здобув те, що з нашим народом стали рахуватись у Відні, як з окремим політичним чинником" [12].

Загалом потрібно відзначити, що сама робота віденського парламенту була далеко не послідовною і аж ніяк не на руку українським парламентаріям. Одна з провідних галицьких газет із цього приводу в липні 1911 р. писала: „І взагалі правительство цілі чотири роки вело політику дискредитування парламенту, скликало його і лагодило в нім ріжні противенства тільки тоді, коли ходило о ухваленє державних конечностей, а зовсім не старалося дати йому час і змогу працювати над конечностями народними" [13]. Про непослідовну роботу парламенту свідчить і той факт, що за неповні чотири роки існування відбув парламент 275 засідань: у 18-й сесії, яка тривала з 17 червня 1907 р. до 5 лютого 1909 р. - 133 засідання; у 19-й сесії, що тривала з 10 березня до 14 липня 1909 р. - 44 засідання; і в 20-й сесії, яка тривала з 20 жовтня 1909 р. до 27 березня 1911 р. - 98 засідань. Тобто вже тут виникає питання: чому за 3 роки 9 місяців і 10 днів парламент відбув тільки 275 засідань, тобто працював тільки п'яту частину року? А тому дуже щирими із цього приводу видаються слова депутата парламенту о. Тита Войнаровського: „Я напрацювався тяжко в парламенті, але без бажаного успіху, бо там рішала не річ, але кількість голосів" [14]. Як бачимо, діяльність віденського парламенту не була спрямована на підтримку національних позицій та домагань українського посла в парламенті.

Однак цей перший парламент загального голосування приніс для українських послів певні уроки, а саме, як писала преса, „дві безсумнівні науки: що в парламенті мають значіннь тільки великі групи, та що парламентарне групуванє відбувається передовсім на національній основі" [15].

Висновки

1. Прийняття нового виборчого закону 1907 р. стало загальнодержавним успіхом усіх політичних сил Австро-Угорщини. І хоча українці Галичини не знайшли в законі відображення своїх вимог, однак збільшили своє представництво у віденському парламенті.

2. Найважливішим здобутком політичного значення українських послів указаний період є те, що Український парламентарський клуб через свою активну діяльність послабив ті упередження проти українців, які утвердились у Відні впродовж попередніх десяти-

тиліть. Свідченням цього вперше було обрання членом президії австрійського парламенту українця Ю. Романчука.

3. Водночас можна стверджувати, що діяльність віденського парламенту й надалі залишалась непослідовною щодо українського представництва, що проявлялось в обмеженні національних домагань українських послів.

Уважаємо, що подальша перспектива дослідження полягає насамперед у вивченні парламентської діяльності кожного окремого посла, що є рідкістю в українській історіографії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. О. Войнаровський Т. Низка споминів з мого життя / о. Т. Войнаровський // Сохоцький І. Історичні постаті Галичини XIX-XX ст. / І. Сохоцький. - Нью-Йорк - Париж - Сідней - Торонто, 1961. - С. 15-66; Левицький К. Українські політики. Сильвети наших давніх послів і політичних діячів / К. Левицький. - Тернопіль, 1996. - 176 с.; Цегельський Л. Довкола виборчої реформи до галицького сойму / Л. Цегельський // Літературно-науковий вісник. - К., 1911. - Т. LVI. - Кн. XII. - С. 593-602; Цегельський Л. Українці в новім парламенті / Л. Цегельський // Літературно-науковий вісник. - К., 1911. - Т. LVI. - Кн. XI. - С. 352-370.
2. Сухий О. Галичина: між Сходом і Заходом: нариси історії XIX - початку XX ст. / О. Сухий. - Львів, 1999. - 226 с.
3. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії / М. Кугутяк. - Івано-Франківськ, 1993. - С. 105.
4. З року на рік (Огляд найважніших подій за час від 1/X 1906 р. до 1/X 1907 р.) // Ілюстративний календар тов. Просвіта на рік 1908. - Львів, 1908. - С. 77.
5. Сухий О. Указ. праця. - С. 122.
6. Сухий О. Указ. праця. - С. 132.
7. Остання промова в розв'язанім парламенті // Діло. - 1911. - 10 квітня.
8. Сухий О. Указ. праця. - С. 132.
9. Народний з'їзд // Діло. - 1911. - 26 грудня.
10. З статистики австрійського парламенту // Діло. - 1911. - 1 квітня.
11. Цегельський Л. Українці в новім парламенті / Л. Цегельський // Літературно-науковий вісник. - 1911. - Т. LVI. - Кн. XI. - С. 360.
12. Русини Галицької землі // Діло. - 1911. - 5 квітня.
13. По виборах // Діло. - 1911. - 13 липня.
14. О. Войнаровський Т. Указ. праця. - С. 56.
15. О єдність парламентарної репрезентації нашого народу // Діло. - 1911. - 11 липня.

D. Futulujchuk

UKRAINIAN PARLIAMENTAL REPRESENTATION ACTIVITY IN VIENNA DURING 1907-1911

Adoption of a new law on vote of 1907 was a great victory for Ukrainian population. The most important political achievement during 1907 - 1911 is that Ukrainian parliamentary club made weaker a prejudice against Ukrainians, that lived and worked in Vienna during previous decades.

Key words: Vienna parliament, vote, ambassador, parliamentary club.

© Д. Футулуйчук

Надійшла до редакції 05.10.2010